

Kysymys A

Eurooppaa riivasivat 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alkupuolella tietyn tartuntataudin toistuvat epidemia-aallot. Kerro oheisten aineistojen perusteella, mikä tauti oli kyseessä sekä miten ja miksi se levisi. Kerro myös taudin torjunta- ja parannuskeinoista, tautiin suhtautumisesta, Turun epidemiatilanteesta ja kuolleisuudesta sekä taudin aineellisista jäänteistä, muistamisesta ja tutkimuksesta erilaisten lähteiden avulla.

Käytä vastauksessasi kaikkia annettuja aineistoja (1–6).

1. Karikatyyri

John Pinwell, Lontoo 1866. Kuva: Google Arts & Culture.

2. Otteita kirjasta

”[–] on akuutti ripulitauti, johon liittyy tavallisesti oksennuksia. Oireet voivat alkaa muutaman tunnin kuluessa tartunnasta ja ovat riippuvaisia tartunnan aiheuttaneiden [–]vibrioiden määrästä. Voimakkaasta ripulista johtuen potilas menettää nopeasti nestettä ja seurauksena voi olla vaikea kuivuminen, elintoimintojen romahtaminen ja kuolema.”

[–]

Carl Ludwig Engelin kirje 10.11.1831 Helsingistä: ” [–] on ollut myös täällä. Elokuun 19. se vaati ensimmäisen uhrinsa. Emme ilahtuneet taudin ilmaantumisesta, sijaitseehan [–]sairaala naapurustossamme. Näin saatoimme seurata surullista näkymää, sairausvaunujen ja ruumisarkkujen jatkuvaa edestakaista liikennettä. Sitä paitsi oli vaimoani hoitava lääkäri vastuussa sairaalan valvonnasta, joten ei ollut mahdollista saada tätä tautia tätä tietä taloon. Jumalan kiitos välttyimme kaikelta, eikä täällä enää muutamaan viikkoon ole ollut [–]potilaita. Yhteensä 197 ihmistä joutui taudin uhreiksi, eniten kyllä kuritonta rahvasta. Olemme oikeastaan päässeet eroon koko joukosta juoppoja. Viipurissa ja Turussa tauti vaati vähemmän uhreja.”

Heikki S. Vuorinen: Tautinen historia. Tampere, Vastapaino 2002.

3. Turun alueen [–] kuolleisuus

Vuodet	Kuolleet aikalaislähteiden mukaan	Kuolleita tutkimuskirjallisuuden mukaan
1831–1832	577	659
1848	903	164
1849	603	82
1853	727	532
1856		6
1858		8
1866	muutamia	3
1872		5
1894		

Paasikivi, Sofia. ”Waikioita Waiwoja Watasta”. [–] ja siitä käyty keskustelu 1800-luvun Turussa. Pro gradu -tutkielma. Kulttuurihistoria: Turun yliopisto 2016.

4. Ote sanomalehdestä

Pimeyttä Kiwennawalla

Wiip. Sanomille kirjoitetaan: [– –] Nykyään, kun kuulee tuo typerä kansa kertomuksia niistä toimenpiteistä, joihin [– –] suhteen on paikkakunnalla ryhdytty, ja että [– –] kuollut henkilö Terijoella oli wiety [– –] hautausmaalle j. n. e., liikkuu nyt kansan kesken mitä kamalampia mielipiteitä. Niinpä kerrotaan, että herrat ja tohtorit yksissä tuumin owat ruvenneet myrkyttämään ”mustaa kansaa” antamalla ”lekatsuu” (rohtoa), joka wuorokauden sisällä ottaa hengen pois. Eikä muka tuo ole muuta kuin nälkäherrain päiwäpalkkain ansaitsemiseksi keksitty keino. Terijoella [– –] kuolleesta tietävät he kertoa, että mainittu henkilö oli ollut ainoastaan juowuksissa, ja sentähden weiwät [– –] sairaalaan, jossa lääkärit hänelle antoiwat kuolettawaa myrkkyä. Semmoista se on herrain [– –]. Wieläpä kertoiwat, että weiwät sen kuolleen raukan siunaamattomaan maahan terwatussa jässikässä, ettei myrkyin haju olisi herroja itsiään tappanut. Lauwantaina w. k. 28 päiwänä, kun Kiwennawan kirkonkylässä asuwa kauppias Paawolaisen maitorenki palasi Pietarista, kertoi hän seuraawan kaskun: Oli ollut kolme herraa, jotka oliwat menneet katsomaan Pietarissa olewaa wesisäiliötä josta wesijohtoihin wettä lasketaan. Herrat oliwat warustaneet itselleen 3 naulaa ---siemeniä ja wiskanneet mainittuun wesisäiliöön. Mutta osasipa tilaisuudessa olemaan toisia kansalaisten etua walwomia herroja, jotka ottiwat nuo kolme [– –]kylwäjää kiinni. Tämän tapahtuman johdosta on muka H. M. Keisari antanut ilmoituksen, että wiidentoista päiwän sisällä pitää [– –] kylwäjät kaikki ottaa kiinni. Että moinen kertomus on ilmeinen wale, ymmärtää jokainen, ja älköön kukaan uskoko, kun se kasku Kiwennawalla rupeaa lewiämään kansan keskuuteen.

[– –]

Wiime syksynä uutterasti puhdistettiin pihamaita pienimmissäkin mökeissä, kun tiedettiin lääkärin saapuwan niitä tarkastamaan. Waan kun lääkäri poistui, jätettiin työ keskosilleen, ja nyt ne owat wielä huonommassa kunnossa, lika ja siiwottomuus ylimmäisenä. Sietäisi siis siinäkin suhteessa asianomaisten ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Keski-Suomi 9.8.1894

5. Blogikirjoitus ja YLE:n uutinen [Kakolanmäen hautausmaa]

Linnanfältin [– –]hautausmaa

Vuonna 1831 Turkuun iski ensimmäinen [– –]epidemia, johon menehtyi satoja kaupunkilaisia. Vainajia varten perustettiin nopeasti kaksi hautausmaata, toinen Itäharjulle, toinen Tallimäelle. Nykyistä Kakolanmäkeä kutsuttiin tuolloin Tallimäeksi 1500-luvulla siellä sijainneiden linnan hevostallien vuoksi. Aikalaislähteissä puhuttiin kuitenkin Linnanfältin hautausmaasta, mikä viittaa sen sijaintiin mäen länsirinteessä. [– –]sairaala rakennettiin nykyisen Malminkadun ja Kalastajankadun risteykseen. Linnanfältin [– –]hautausmaahan haudattiin luultavasti useaan otteeseen epidemioiden toistuessa 1800-luvun aikana. Vuodelta 1895 on lehtitieto, jossa valitetaan sitä, että ”kun paikka on ollut ilman aitausta ja muistot melkein kokonaan ovat siitä hävinneet, on viime aikoina sanottua paikkaa alettu käyttää rikkojen ja lannan ajopaikkana”. 1900-

luvun alkuun mennessä hautausmaa oli jo unohdettu, sillä alueelle rakennettiin puutaloja ja Topeliuksen koulu, jolloin saatiin ensimmäisiä yllätyksellisiä havaintoja ihmisluista. Tämän jälkeen hautausmaa oli yli 70 vuotta unohduksissa. Vuonna 1909 Tallimäen kentän alue oli kaavoitettu puistoksi ja ennen päiväkodin rakentamista paikalla oli jalkapallokenttä. Muuritutkimus Oy:n suorittamissa arkeologisissa kaivauksissa (2016–2018) päiväkodin alueelta löydettiin 439 hautaa. Tonttia reunustavien katujen alueelta oli jo aikaisemmin havaittu 45 hautaa (2011–2014, Turun museokeskus). Vainajat oli haudattu pääasiassa arkuissa, osin 2–15 hengen joukkohautoihin. Haudatut olivat ilmeisesti pääasiassa tavallisia kaupunkilaisia, lapsia ja aikuisia, mutta myös vankeja ja sotilaita. Porvarit ja virkamiehet saivat leposijan Itäharjun [– –]hautausmaalta. Miksi Linnanfältin [– –]hautausmaa unohdettiin niin nopeasti, saattaa johtua [– –]. Syynä saattaa olla myös [– –]. Jäljellä oleva osa hautausmaata on muinaismuistolain (295/1963) rauhoittama.

Tanja Ratilainen, Turun museokeskus (2020). Blog.edu.turku.fi.

[– –]

Arkeologit kaivoivat Kakolanrinteen [– –]hautausmaalla Alueelle aiotaan rakentaa uusi päiväkotitoimitus. Tutkimukset eivät ole hidastaneet päiväkodin rakentamisaikataulua. Haudoista oli jäljellä hyvin säilyneet, puiset arkut, mutta luut ovat pitkälti maantuneet. Lähemmäs 20 luurankoa on säilynyt sen verran hyvin, että niistä voidaan teettää luuanalyysi. Haudat olivat pääosin löydöttömiä. Parillakymmenellä vainajalla oli kaulassaan ristiriipus. Joistain haudoista löytyi metallisia nappeja, jotka viittaavat sotilaiden univormuihin. Kahdella haudatulla oli sormus ja yhdellä rautainen avain.

Yle 19.8.2016

<https://yle.fi/a/3-9106167>

Kuva: Maija Helamaa

6. Blogikirjoitus [Itäharjun hautausmaa]

[--]

Suomeen tauti ehti ensimmäisen kerran kesällä 1831, ja Turkuun syyskuun 4. päivänä. Pormestari Gadd antoi aidata [--] uhreille omat hautausmaat, niistä toinen sijaitsi kaupungin rajojen ulkopuolella Itäharjulla. Uhriluku vaihtelee, mutta ilmeisesti 234 turkulaista menehtyi. Itäharjun kalmistossa on kuitenkin jäljellä enää puolen tusinaa hautamuistomerkkiä, kaikki vauraampien kaupunkilaisten. Muiden puiset ristit ovat kadonneet ajat sitten.

[Hautakivi ja teksti]

”Här hvilar Bagare-åldermannen Carl Wahlgren. Född den 24 januari 1766, i Motala socken i Östergöthland, död i Åbo af [--], den 22 december 1831. Hans efterlemnade enka Maria Dahl, lät resa denna sten.”

Suomennos: ”Tässä lepää leipuri-oltermanni Carl Wahlgren. Syntynyt 24 tammikuuta 1766 Motalan pitäjässä Itä-Göötanmaalla, kuollut Turussa [--] 22 joulukuuta 1831. Hänen leskensä Maria Dahl antoi pystyttää tämän kiven.”

<http://kaponieeri.blogspot.com/2012/09>

Kysymys B

Brittihistorioitsija Eric Hobsbawmin mukaan elämme maailmassa, jota hallitsevat jättiläismäiset taloudelliset ja teknologiset-tieteelliset prosessit. Hän kirjoittaa kehityksestä, joka ei voi enää jatkua samaan tapaan kuin menneisyydessä. (*Äärimmäisyyksien aika*, [1994] 2003, 4. painos. Suom. Pasi Junnila.). Kehityksen keskiössä on ollut talous ja teknologia. Väitetysti ihmiskunta on tullut tilanteeseen, jossa ihmiskäsitys ja ihmisen ymmärrys omasta paikastaan maailmassa olisi uudelleen arvioitava. Mihin 1900-luvun länsimainen ihmiskäsitys on perustunut? Millaisia muospaineita siihen on kohdistunut ja mistä syistä?

Pohdi kaikkia edellä esitettyjä kysymyksiä esseessäsi, jossa käytät jokaista teksti- ja kuvaesimerkkiä (5 tekstiä ja 3 kuvaa). Ihmiskäsitys on muovautunut pitkän ajan kuluessa, mutta aineistot sijoittuvat pääasiassa 1900-luvulle. Muista, että historiassa on tärkeää ajoittaminen ja muutosten esiintuominen.

1. Ihmisen polveutumisesta

”Tarkoitukseni on tässä luvussa osoittaa, että ihmisen ja korkeampien nisäkkäiden henkisten kykyjen välillä ei ole mitään perustavia eroja. [– –] Olen luullakseni nyt voinut osoittaa, että ihmisillä ja korkeammilla eläimillä, etenkin kädellisillä, on joitakin yhteisiä vaistoja. Kaikilla on samat aistit, intuitiot ja aistimukset, myös niistä mutkikkaimmat, kuten mustasukkaisuus, epäluulo, kilpailuhenki, kiitollisuus ja jalomielisyys; ne harrastavat petosta ja ovat kostonhimoisia; toisinaan ne kavahtavat naurettavuutta ja ovat jopa huumorintajuisia; ne tuntevat ihmetystä ja uteliaisuutta ja niillä on sama kyky jäljittelyyn, huomiointiin, harkintaan, valikointiin, muistiin, mielikuvitukseen, ideoiden assosiointiin sekä järkeen, joskin hyvin eri asteisina. Saman lajin yksilöiden älykkyys vaihtelee täydellisestä vajaaälyisyydestä erinomaiseen tasoon. Eläimet ovat myös alttiita mielenvikaisuudelle, joskin paljon harvemmin kuin ihmiset.”

Charles Darwin: *Ihmisen polveutuminen ja sukupuolivalinta*. Suom. Anto Leikola. Alkuteos: *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex* (1870–1871). Terra Cognita, Helsinki 2015.

2. Poimintoja filosofi J. E. Salomaan vuoden 1938 esseestä.

”Koneellistumisen voimien paino on muodostunut usein niin suureksi, että ihminen on menettänyt elämänilonsa. Hän on käynyt epävarmaksi itsestään ja tuntenut olemassaolonsa uhan alaiseksi. Nykyajan pessimistisen kulttuurikritiikin synnyttäjänä on ollut suuressa määrin tämä koneellistuminen.”

[– –]

”Mutta se uusi, joka meidän vuosisadallamme ja yleensä tulevaisuudessa on odotettavissa, ei varmaankaan tyhjenny teknilliseen edistykseen. Tietyissä suhteissa elämme nykyään henkisesti suurenmoista, mahdollisuuksista ja vaaroista rikasta aikaa. Mutta ellei tulevaisuus kykene täyttämään monia positiivisia lupauksiaan, siitä voi muodostua tyhjänpäiväisin ja mitä onnettomin aikakausi. Voi sanoa, että menneisiin vuosituhansiin verrattuna olemme päätekohtassa, miksei lopussa. Mutta samalla voimme olla vasta alussa, kääntymässä uutta, tuntematonta ja rikkaampaa tulevaisuutta kohti.”

J. E. Salomaa: Nykyisestä kulttuurikriisistä. *Valvoja-Aika* No 10/1938.

3. Julistus

”Tulemme nyt maailman neljästä kolkasta,
julistamme kansakuntien yhteisön edessä että
'Me olemme alkuperäiskansa, olemme kansoja,
jotka ovat tietoisia kulttuuristaan ja rodustaan,
jotka elävät kunkin kansallisvaltion rajamailla ja
kansalaisuuden marginaalissa.”

Solemn Declaration. World Council of Indigenous People, Port Alberni 1975 (Suomentaneet Reetta Humalajoki & Silja Laine).

Alkuperäiskansojen maailmanneuvoston (World Council of Indigenous Peoples) julistus vuoden 1975 perustamiskonferenssista Kanadan Port Albernissa. Kokouksessa 24 eri maasta ympäri maailmaa (esim. Australia, Saamenmaa, eri puolilta Amerikkoja) tulleet alkuperäiskansojen edustajat pyrkivät löytämään yhteisiä piirteitä ja tavoitteita, joita lähteä ajamaan kansainvälisellä tasolla.

4. Ihmisen vaikutus ympäristöön

”Yhä laajemmiksi tulevat USA:ssa ne alueet, jonne kevät saapuu ilman muuttolintujen saattueita ja joissa kevät- ja kesäaamut ovat äänettämiä, samat aamut, jotka ennen olivat tulvillaan lintujen laulua. Lintujen värikkään kauneuden ja niiden laulun katoaminen maailmastamme, mihin ne kerran antoivat kauneutta ja kiintoisuutta, tapahtui äkkiä, salavihkaa, ja niiden huomaamatta, joiden asumaseutuja sama kohtalo ei vielä ole koetellut.”

Rachel Carson: *Äänetön kevät*. Suom. Pertti Jotuni. Alkuteos: *Silent Spring* (1962). Tammi, Helsinki 1963.

”Olemme vakuuttuneita, että nykyinen yhteiskuntajärjestelmämme, lyhytnäköisyytemme, hajanaiset tavoitteemme ja ennen kaikkea nykyinen arvojärjestelmämme eivät pysty käsittelemään nykyongelmia, jotka ovat yhä monimutkaisempia ja maailmanlaajuisia. Emme pysty edes ymmärtämään niiden todellista luonnetta. Maailmantilannetta on perinpohjaisesti muutettava ennen kuin on liian myöhäistä.”

Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jørgen Randers & William W. Behrens III: *Kasvun rajat. Ihmiskunnan kohtalontilannetta koskevaan Rooman klubin tutkimussuunnitelmaan liittyvä raportti*. Suom. Kyösti Pulliainen, Pertti Seiskari & Hannu Taanila. Alkuteos: *The Limits to Growth. A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind* (1972). Tammi, Helsinki 1973.

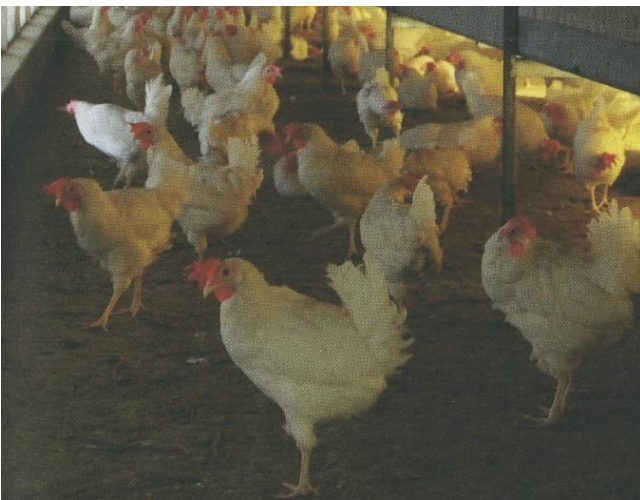
5. Ihmis-eläin-suhteet (kuvat 1–3)

Kuva 1: Pekka Kyytisen 1930-luvun puolivälissä ottama kuva otsikolla ”Lehmiä ruokitaan Torikan tilan navetassa”. Finna.fi, Museovirasto.

Kuva 2: Yhdysvaltalaisen RKO-yhtiön *King Kong* -elokuvan juliste vuodelta 1933. Lähde: Felipe Fernández-Armesto: *Millennium. Toinen vuosituhat*. Suom. Heikki Eskelinen, WSOY, Helsinki 1996.

Kuva 3: Lattiakanala. Kuva: Elina Lappalainen [yksityiskohta]. Elina Lappalainen: *Syötäväksi kasvatetut. Miten ruokasi eli elämänsä*. Atena, Jyväskylä 2012.